
Zapowiedzi wydawnicze i prace nadesłane.

Biuletyn Polonistyczny 20/3 (65), 128-135

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZAPOWIEDZI WYDAWNICZE I PRACE NADEŚLANE

Włodzimierz Bolecki: Historia i biografia w "opowieściach biograficznych" Wacława Berenta. Z Dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej. Ossolineum.

Praca poświęcona jest opisowi "faktu literackiego", jaki wraz ze świadectwami odbioru – stanowią trzy ostatnie powieści Wacława Berenta: "Nurt" (1934), "Diogenes w kontuszu" (1937) i "Zmierzch wódzów" (1939), i składa się z dwóch części, z których pierwsza dotyczy zagadnień "socjologii form literackich", druga zaś poświęcona jest analizie poetyki i semantyki tekstów Berenta.

W rozdziale II ("Jak czytano » opowieści biograficzne « – 1934–1939") autor zajmuje się stylami i normami lektury "opowieści biograficznych" i wskazuje, iż kanon odczytań późnej prozy Berenta został ukształtowany przed r. 1939 i powielany w opracowaniach powojennych.

W rozdziale III ("Narracje Berenta") autor, polemizując z "mimetycznymi", historiograficznymi odczytaniami "opowieści biograficznych", wskazuje na niejednorodność techniki narracyjnej w tych utworach. Podkreśla, iż podstawowe napięcia narracyjne opowieści mieszczą się w strategiach przytoczeń "cudzych słów" i dotyczą problemów czasu historycznego: trwania i zmiany wartości w kulturze.

W rozdziale IV ("Mity, przestrzenie i romantyzm") "opowieści biograficzne" opisywane są jako jeden tekst, którego sensy literackie – a nie historiograficzne – zakodowane są w kilku językach naddanych "empirii" powieściowej narracji. Są to przede wszystkim: język mitu ewangelicznego, język mitologii antycznej i język lokalizowanych oraz ukrytych aluzji do polskiej literatury romantycznej. Autor podkreśla, że "opowieści biograficzne" – wbrew interpretacjom w duchu "kultu faktu" – kontynuują "język i semantykę" mityczną, jaka najpełniej została zwerba-

lizowana w "Oziminie". Następnie analizuje semantykę kategorii przestrzennych czterech pierwszych powieści Berenta i wskazuje, w jaki sposób jest ona kontynuowana w utworach z lat trzydziestych. W zakończeniu rozdziału zwraca uwagę na oryginalność kontynuacji i polemiki z tradycją romantyczną, która – wedle niego – obecna jest intensywnie na kartach wszystkich powieści Berenta.

W rozdziale V ("Biografia, kultura i czas historyczny") podjęto polemikę z tradycją odczytywania późnej prozy Berenta tylko w duchu "nowej rzeczowości" i z utożsamianiem "opowieści biograficznych" z gatunkiem "vie romancée". Podkreślono ciągłość problemowych poszukiwań Berenta i wskazano na związek ostatnich powieści z "Fachowcem", "Próchnem", a przede wszystkim z "Oziminą" i "Żywymi kamieniami". Według autora, problematyka twórczości Berenta – a zwłaszcza koncepcja "narracji o historii" – kształtowała się pod wpływem "filozofii życia" i "psychologii zbiorowej" z przełomu wieków. Obie te tradycje podporządkowują sobie w twórczości Berenta inspiracje, jakie mogły płynąć z antybrązowniczych poszukiwań lat trzydziestych. W rozdziale tym autor wprowadza "opowieści" Berenta w polemiczny dialog zarówno z romantyczną koncepcją biografii, z wywodzącymi się z Młodej Polski koncepcjami kultury, z tak zwanym "katastrofizmem" międzywojennym, jak i z programem kultury nacjonalizmu przedwojennego.

Twórczość Berenta, coraz bardziej zapominana, stanowi – według autora – jedną z najważniejszych wypowiedzi literackich międzywojnia na temat mechanizmów istnienia wartości w czasie historycznym i daje się odczytywać zarówno w języku historii idei (historiozofii), historiografii empirycznej, socjologii kultury, jak historii literatury. Ponowne odczytanie "opowieści" Berenta może przewartościować obecną, historyczno-literacką hierarchię międzywojennych utworów o historii.

WB

Zofia Florczak: Europejskie źródła teorii językowych w Polsce na przełomie XVIII i XIX wieku. Studia z Okresu Oświecenia. Ossolineum.

Praca nt. "Europejskich źródeł teorii językowych w Polsce na przełomie XVIII i XX wieku" nawiązuje do jednego z wątków wydanego w 1958 r. zbioru tekstów pt. "Ludzie Oświecenia o języku i sty-

lu", mianowicie do zasygnalizowanych tam związków polskiego terenu, z tym, co się działo w ówczesnej Europie. Zdumiewająca w omawianym okresie powszechność zainteresowania zagadnieniami języka wynika z uwikłania ich w bardzo zasadnicze ideowe problemy ~~epoki~~, wyrasta z nurtu myślenia o człowieku, społeczeństwie i historii. Rozprawa jest próbą pokazania tego nurtu i różnych krzyżujących się w jego obrębie sposobów rozwiązywania problemu roli języka w kształtowaniu osobowości ludzkiej i – świata. W rozprawie przedstawiono najważniejsze osiągnięcia Francji, Anglii i krajów niemieckich – jako tych ośrodków, których oddziaływanie było najsilniejsze.

Poglądy na język jako na prawdziwy "znak" człowieka, wyróżniający go spośród zwierząt, a tym samym stawiający w szczególnej roli wobec świata – wprowadzają całe zagadnienie w krąg szerszy, ponadprofesjonalny: opis języka, gramatyka języka są w tamtym okresie punktem wyjścia do rozważań o wspólnych dla wszystkich ludzi uniwersalnych zasadach, które – wyrażone w języku – są sygnałem istnienia zasadniczej wspólnoty łączącej całą ludzkość. Różnice zaś językowe nasuwają pytania o wartość i sens różnic, które pokazują złożoność i bogactwo świata, wyrażone w odmiennych kulturach etnicznych. Starcie się tych różnych pytań i różnych odpowiedzi jest charakterystycznym tłem dla ówczesnie powstającego językoznawstwa. W rozprawie wysunięto te właśnie problemy, które wyłoniły się z obserwowanego materiału jako szczególnie ważne.

Przedstawiono je w trzech rozdziałach. Rozdział pierwszy, pt. "O początkach, kształtowaniu się i charakterze języka", mówi o najogólniejszym rozumieniu struktury, funkcji i warunków rozwoju, a także degrengolady języka, przy czym punktem wyjścia jest tu rozumienie początku języka; rozdział drugi, "Uniwersalia językowe – języki narodowe", rozpatruje zagadnienia związane z teorią gramatyki zarówno powszechnej, jak poszczególnych języków narodowych; rozdział trzeci przedstawia poglądy i źródła myślenia o doskonałości języka. Na tym tle pokazano aktywność Polaków, wybór tych inspiracji, które były na polskim terenie istotne, a które najpełniej wyrażone zostały w pracach Kopczyńskiego, potem zaś – w sposób nowatorski i twórczy – przez Mrozińskiego.

W "Próbie podsumowania", zamykającej rozprawę, pokazano niektóre wątki dzisiejszej lingwistyki, nawiązujące do myśli XVIII-wiecznych uczonych.

ZF

Literary Studies in Poland. T. 1-2. Red. H. Dziechcińska.
Ossolineum.

Dwa pierwsze tomy serii wydawniczej "Literary Studies in Poland" dotyczą: tom I – problemów teorii literatury i metodologii badań literackich, tom II – socjologii literatury.

Problematyka ta prezentowana będzie w formie: a) kilku artykułów omawiających zagadnienia szczegółowe w obrębie tematu organizującego całość tomu, b) obszernych, co najmniej 10-stronicowych omówień publikacji książkowych, jakie ukazały się w Polsce w okresie ostatnich lat, c) streszczeń artykułów wybranych spośród czasopism literackich.

Poza tym oba sygnalizowane tomy "Literary Studies in Poland" zawierają dział kroniki naukowej, w którym zamieszczono zarówno wyczerpującą informację o prowadzonych obecnie badaniach w różnych ośrodkach naukowych w Polsce, jak też krótkie omówienie konferencji, jakie odbyły się u nas w ostatnich latach.

Pozycją zamykającą oba tomy są zapowiedzi wydawnicze.

HD

Alina Nowicka-Jeżowa: Madrygały staropolskie. Z dziejów pieśni miłosnej w epoce renesansu i baroku. *Studia Staropolskie*. Ossolineum.

Przedmiotem studium jest liryka meliczna, rozwijająca się dynamicznie w literaturach europejskich XVI i XVII wieku. Jej rozkwitowi i popularności w omawianym okresie sprzyjała wysoka kultura muzyczna oraz powszechne – zarówno wśród elity dworskiej, jak w szerszych kręgach społeczeństwa – zainteresowanie pieśnią liryczną. Z upo-

dobaniami publiczności literackiej pokrywały się zainteresowania twórców, szczególnie zaś twórców baroku, poszukujących na obszarze form słowno-muzycznych doskonałej symbiozy sztuk.

Pieśń miłosna, powstająca w atmosferze kosmopolitycznego życia muzycznego ówczesnej Europy, ujawnia różnorodne powiązania o charakterze analogii, filiacji i konwergencji. Interpretacja tych związków – których główny wątek stanowią omawiane w rozprawie dzieje madrygału – ujawnia grę czynników uniwersalizujących i indywidualizujących konwencje literackie ukształtowane w literaturach narodowych.

Wśród zróżnicowanych form liryki melicznej madrygał był gatunkiem niewątpliwie dominującym. Rozwijał się głównie na gruncie muzyki, miał jednak odrębne dzieje literackie. Kodyfikowany był wielokrotnie przez teoretyków muzyki i poezji, a uprawiany zarówno przez najwybitniejszych kompozytorów i literatów, jak przez autorów drugorzędnych i dyletantów. Dzięki wyjątkowej "długowieczności" gatunek ten odzwierciedla ewolucję liryki europejskiej od wczesnego renesansu do baroku. Żywy w macierzystej literaturze włoskiej przez trzy stulecia, przeniknął również do Hiszpanii, Francji, Niderlandów i Niemiec, zyskując dzięki temu wyjątkowo duże możliwości mutacji. O przenikaniu tej formy do muzyki polskiej świadczą rękopiśmienne tabulatury, katalogi księgozbiorów, dokumenty repertuaru kapeli królewskiej, a także dzieła wybitnych madrygalistów włoskich, dedykowane mecenasom polskim. Dowodami przyjęcia się madrygału na gruncie literackim są oryginalne teksty towarzyszące polskim kompozycjom muzycznym oraz pojawienie się terminu "madrygał" w poezji rodzimej, nie powiązanej bezpośrednio z muzyką.

Konfrontacja madrygału zachodnioeuropejskiego z liryką polską ujawnia w niej liczną grupę utworów odpowiadających regułom gatunku, zarówno w twórczości poetów najwybitniejszych – J. Kochanowskiego i J. A. Morsztyna – jak w bezimiennym tłumie rymów okolicznościowych.

Analiza tych tekstów, odczytywanych jako madrygały, wydobywa nie dostrzeżone dotychczas cechy ich poetyki i estetyki, związane z europejską tradycją erotyku kurtuazyjnego. Zawarta w omawianej pracy interpretacja porównawcza staropolskich pieśni miłosnych obejmuje również kwestie wersyfikacyjne. Pozwala opisać madrygałową odmianę epigramatu

oraz objaśnić proces rozpadu wiersza sylabicznego, dokonujący się w popularnych pieśniach, tańcach i padwanach siedemnastowiecznych.

Rozważania nad meliczną liryką miłosną wiążą się ściśle z problematyką związków literackich polsko-włoskich. Liczne bowiem madrygały siedemnastowieczne, a szczególnie erotyki J. A. Morsztyna, to tłumaczenia i parafrazy marinistycznych tekstów włoskich.

Madrygałowe utwory oryginalne oraz tłumaczone stanowią wewnętrznie spójną i rozwijającą się samodzielnie odmianę liryki staropolskiej. Przedstawienie jej służy pełniejszemu poznaniu dawnej poezji oraz powiązań literatury z muzyką i obyczajowym życiem społecznym. Stanowi również przyczynek do wiedzy o kulturze XVI i XVII stulecia, a szczególnie o wyznaczającym jej kształt procesie ścierania się wzorców europejskich ze świadomością sarmackiej odrębności.

ANJ

Słowiańska metryka porównawcza. Słownik rytmiczny i sposoby jego wykorzystania. Praca zbiorowa pod redakcją Zdzisławy Kopczyńskiej i Lucylli Pszczołowskiej. Ossolineum.

Porównawcze studia nad wersyfikacją narodów słowiańskich były na terenie slawistyki od dawna postulowane. Wymieniona książka przedstawia wyniki pierwszego etapu tak ukierunkowanych badań. Prowadzili je wersologowie z Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, Polski i ZSRR, opierając się na wspólnie wypracowanych założeniach badawczych i przyjmując te same metody analizy wersyfikacyjnej; sprawa ta jest referowana we wstępnym rozdziale książki. Rozdziały 2-6 przynoszą szczegółowy opis (wraz z pełną dokumentacją) i charakterystykę głównych formatów wiersza bułgarskiego, czeskiego, polskiego, rosyjskiego i słoweńskiego (drugiej połowy wieku XIX) z punktu widzenia ich słownika rytmicznego i w konfrontacji ze słownikiem rytmicznym wypowiedzi prozaicznej, w ramach poszczególnych języków narodowych. Rozdział końcowy stanowi próbę porównawczego i sumującego ujęcia badań przedstawionych w rozdziałach poprzednich.

Autorami poszczególnych rozpraw zawartych w tomie są: M. Červenka (ČSRS), M. L. Gasparow (ZSRR), Z. Kopczyńska, T. Pretnar (Jugosławia), L. Pszczołowska, K. Sgallova (ČSRS), A. Sławow (Bułgaria).

ZK

"Biuletyn Sławistyczny"

W czerwcu 1976 r. ukazał się pierwszy numer "Biuletynu Sławistycznego", pisma wydawanego przez Zakład Słowianoznawstwa PAN pod redakcją Komitetu w składzie: Mieczysław Basaj (redaktor), Edward Madany (sekretarz), Bazyli Białokozowicz, Halina Janaszek-Ivaničková, Michał Kondratiuk. "Biuletyn" jest czasopismem informacyjnym w zakresie sławistyki polskiej – obejmuje swym zasięgiem problematykę związaną z organizacją, typem i zakresem badań sławistycznych w dziedzinie językoznawstwa i literaturoznawstwa.

Pierwszy numer pisma przynosi ogólną informację o wszystkich placówkach naukowo-badawczych i dydaktycznych działających w Polsce na polu sławistyki. Zgrupowany w trzech działach materiał obejmuje sławistyczne ośrodki PAN, instytuty, katedry i zakłady sławistyczne uniwersytetów i Wyższych Szkół Pedagogicznych. Krótka charakterystyka każdej placówki zawiera dane o jej strukturze organizacyjno-personalnej, o podejmowanych bieżąco problemach badawczych, o działalności dydaktycznej, popularyzatorskiej i wydawniczej. W opublikowanych wykazach pracowników – biorąc pod uwagę przydatność tych danych ze względu na koordynację prac sławistycznych – podano informacje o specjalizacji językoznawczej bądź literaturoznawczej. Dołączono ponadto spis tematyczny przygotowywanych rozpraw doktorskich i wykaz zrealizowanych w r. 1975 przewodów habilitacyjnych. Zamieszczony materiał informacyjny uzyskała Redakcja pisma z ankiety rozesłanej do odpowiednich ośrodków.

Osobny dział pisma poświęcono publikacji tez rozpraw habilitacyjnych (zamieszczono tezy dwóch prac z zakresu językoznawstwa) i streszczeń prac doktorskich z zakresu językoznawstwa, literaturoznawstwa i metodyki nauczania.

Pierwszy numer "Biuletynu Sławistycznego" przynosi ogólny obraz stanu sławistyki polskiej i jej ogólnych tendencji badawczych. Pismo ukazywać się będzie raz w roku i pełnić funkcję stałej i usystematyzowanej informacji odpowiadającej potrzebom dyscypliny.

J. Ł.

"Linguistic and Philosophy"

W marcu 1977 r. ukazał się pierwszy numer międzynarodowego półrocznika "Linguistic and Philosophy", wydawanego przez D. Reidel Publishing Co. w Dordrechcie w Holandii.

Czasopismo to będzie poświęcone – przede wszystkim – tradycyjnym zagadnieniom filozofii języka, jak znaczenie i prawda itd.

- tradycyjnym zagadnieniom lingwistyki, jak składnia, semantyka, pragmatyka

- systemom logicznym w ścisłym powiązaniu z naturalnym językiem
- kwestiom filozoficznym związanym z lingwistyką jako nauką
- psycho- i socjolingwistyce.

Prócz artykułów, przeglądów, not i dyskusji w czasopiśmie będą także zamieszczane recenzje książek.

E. R.

Prace redakcyjne nad niniejszym zeszytem ukończono w dniu 3 czerwca 1977 r.